

Rafael Chirbesi bizian egin gabeko bisita

Aspaldiko zor bat kitatuta, Rafael Chirbes zenaren etxean egon gara, Beniarbeigen, Alacanten. Aukera baliatu dugu, ez bakarrik idazlearen izena daraman fundazioaren zeregina ezagutzeko, baita idazlea jaio eta hiltzen ikusi zuen geografia, haren liburuetan hainbestetan agertzen dena, zapaltzeko ere.

Aritz Galarraga

@aritzgalarraga

ARGAZKIA: PHILIPPE MATSAS-OPALE

Azken mezua 2013ko ekainekoa da. Udaberri hartan *En la orilla* izugarria atera zuen Rafael Chirbesek, elkarriketa proposatu nion, baina ea utziko genuen uda pasa osterako: “Ezin lehorrago nago, ez dakit zenbat elkarriketaren ondoren”. Jada 2008an, *Crematorio* ikaragarria atera eta gero, ondo damutu nintzen, autoa hartu eta Beniarbeig aldera joan ordez, lehen elkarriketa hura distantziatik egin izanaz. Auskalo zer gertatu zen gero 2013ko udazkenean, ez dut gogoan, baina Chirbesi buruz izan nuen hurrengo berria 2015eko abuztuakoa da. Haren heriotzak Galizian harraipatu gintuen, inoizko oporraldirik segur aski gozoenean. Alferrik izango ziren handik aurrerako temak: Chirbes bere etxean elkarriketatzeak aukera joana zitzaidan, behin betiko.

Ez, ordea, Chirbesen etxea bisitatzeakoa. Are, haren familiak, ilobek, iloba batek, Manolok, osabaren omenezko fundazioa sortu eta Beniarbeig aldeko etxea bisitatzeko aukera eskaintzen zuela jakin nuenean. Osabaren nahia izan zen: ia hogeitaz, azkenak, bizi izandako etxea bisitarie irekitzea, bertan pilatutako liburuak eta testuak erakusgai jartzearekin batera, kontsulta eta ikerketarako. Biblioteka, 6.000 ale ingurukoa (tartean Bernardo Atxaga, Kirmen Uribe, Harkaitz Cano), katalogatze lanetan dago orain. Akaso garran-

tzitsuagoa: idazlearen hainbat eskuizkribu, argitaragabeak, nobelak tartean, irakurri daitezke bertan. Nobela argitaragabeak, idazleak gazte garaian idatzi, eta bizian sekula publikatu nahi izan ez zituenak. Aukera izan baduen arren, sendiak ere argitaratuko ez dituenak, “nor gara gu orain osabaren borondatea zapuzteko”. Besterik dira idazlearen memoriak, argitaratzeko-edo gertu utzi zituen sei alekiak.

Fundazioak egiten duen beste lane-tako bat, hain zuzen, idazlearen obra zabaldu eta ezagutaraztea baita. Urte bukaeran argitaratuko dute, Valentziako katalanera itzulia, *La buena letra* eleberria. Chirbes, katalan hiztuna, beti kezkatu izan zuen ama hizkuntzak, espainolez eta Gaztelan eskolatua izanagatik (aita hil zitzaionean, burdinbideetako langileen umezurtzen kolegioetan) sekula galdu ez zuenak. Katalan hiztuna izan, baina katalanez ez idazteak sortzen zion kontraesanik, *De lugares y lenguas* artikuluan adierazi bezala: “Berriz sentitu nuen hizkuntza hori nire idazketarako galdu izanaren mina”. *La buena letra* eleberriko protagonistek, hartara, aukera izango dute aurki berez hitz egiten zuten hizkuntzan jarduteko: “Arraroa egiten zitzaigun”, dio Manolok, “aleman, ingeles, frantsesera, are txinerrara itzulitako idazle bat bere ama hizkuntzan ezin irakurtzea”.

Anagrama etxearekin argitaratu berri den *El año que nevó en Valencia* narrazio laburrean ere ageri da hizkuntzen arteko talka, idazleak ulertzen zuen moduan agertu ere, klase gatazka baten gisa: hiriburuko jendeak gaztelaniaz egiten du, herrietatik datozenak valentzieraz, bote-redun eta menekoen arteko arrakala agerian geratzen dela. Fikzioaren baitan beti, baina idazlearen biografiaren zantzuak igar daitezke kontakizun horretan: aita hil berri, familia elkartu egiten da, agur urrina duen urtebetetze festa batean. Ez alferrik, narratzaile haurra, Chirbesen egiazko Avilara joan ordez, fikziozko A Coruña joango baita: “Ordurako, hasia nintzen jakiten ez ginela inongoak”. Joan aurretik sorlekuari atxikimendua erakutsi ondotik, noski: “Horren guztiaren parte izan nahi nuen”. Nazioarteko kongresu bat antolatuko du Chirbes fundazioak 2018an, *Mimoun* lehen eleberria argitaratu zela 30 urte joan direla ospatzeko.

Marina Alta

Dena den, Beniarbeig aldera egindako bidaiaren asmoa ez da bakarrik izan Chirbesen etxea ezagutzea. Ez bakarrik mimo handiz idazlearen izena daraman fundazioa daraman Manolo iloba ezagutzea. Idazleak arnasten zuen geografia ezagutzeko nahia egon da halaber, ikusteko, usaintzeko, ukitzeko haren paradisu galdua, paradisu berreskuratu-

tua. Esana dugu, zortzi urte zituenetik han-hemenka ibiltzera behartua, Avila, Leon, umezurtz eskola batetik bestera, unibertsitate ikasketak egitera gero Madriler, irakasle Marokora, Bartzelona, A Coruña orain egiazkora, hamabi urte luzez Extremadurako herri txiki-txiki batean bizi izan zen. Ahaztu gabe, *Sobremesa* aldizkari gastronomikoarentzat lanean, munduan zehar kurritu zituen bazter guztiak (*El viajero sedentario* liburuan bildu zituen artikulu horietarik zenbait). Eta, hala ere, “inpresioa izan dut bidaia guztiek balio izan didatela jatorrizko lekua hobeki irakurtzeko”. Literaturan behin eta berriro bueltatu zen bere lekuetara, bere geografiara, bere herrialde txikira: “Itzuli izan naiz –*La buena letra, Los disparos del cazador, La larga marcha* eleberrietan–, ia nahi gabe, nire bizitzako iragan urruneko istorioetara, hemen gertatu izan zirenak, Valentzian”. Azkenik fisikoki bueltatu zen arte, 2000. urtearen bueltan.

Beniarbeig, Marina Alta, Alacantera. Tavernes de la Vall d'igna, fikzioan Bovra deitzen duen jaioterritik 40 minutura, gurasoen Dénia hamabostera, *Crematorio* edota *En la orilla* alimalekoetan Misesent gisa agertzen dena. Atzean Segaria mendia, aurre-aurrean Mediterraneo zabala (“arkakusoz betetako pakidermoa”), Marineta Casiana hondartza, aitona-amonen etxetik hain gertu, non ixten den nolabait Chirbesen zirkulu bitala, haren errautsak bertan barreiatuta. Dénian berean, hiltzeaz zegoelarik, familia bildu eta azken bazkaria egin zuten jatetxea. Edo azken urteak eman zituen etxe apartatutik herri kaskora egiteko, luze gabe tabernetara, laranjondoan artetik egin beharreko bidea. Bazuen, literaturan, maxima bat: dagoena kontatu behar da, baten bat molestatu arren, ikusten dena. Eta Rafael Chirbesek etxetik ikusten zuena hau da. Liburuetan harrapatu zuena. Higiezin burbuila lehertu ondorengo paisaia. Baratzetxe abandonatuak. Sasitza. Udazkeneko euriek belarrez estalitako hondakinak. Birkalifikazio urbanoa lortzeko atarian geratu ziren lurrak.

Arrazoi duzue: asmoa ez zen bakarrik etxea ezagutzea. Ez bakarrik mimo handiz idazlearen izena daraman fundazioa daraman Manolo ezagutzea. Ez eta idazleak arnasten zuen geografia ezagutzea ere. Esango nuke asmo nagusia bizian ezin egin izan nion bisita egitea izan dela. ■